

multilingualism in education, because it is multilingualism that will serve to strengthen the competitiveness of Kazakhstan and strengthen interethnic harmony.

Overall, while multilingualism in Kazakhstan may present some challenges, the country has taken steps to ensure that the Kazakh language and culture remain vibrant and important aspects of its national identity. Rather than being a threat to Kazakh language and culture, multilingualism is seen as a way to enrich and celebrate the country's diverse linguistic and cultural heritage.

References:

1. Nazarbayev N.A. New Kazakhstan in the new world // Kazakhstanskaya pravda. — № 33(25278). — 2007. — 1 martha
2. The President of the Republic of Kazakhstan instructed the Ministry of Education and Science to study the experience of multilingualism around the world: [Electronic resource]. URL: <https://bilimdinews.kz/?p=174213> - Date of access: 04.03.2023.
3. About 80% of the population of Kazakhstan speaks the Kazakh language – census results: [Electronic resource]. URL: <https://vlast.kz/novosti/51399-okolo-80-naselenia-kazahstana-vladeet-kazahskim-azykom-itogi-perepisi.html> - Access date: 03/04/2023.
4. No one oppresses our native language! On the introduction of trilingualism in schools: [Electronic resource]. URL: <https://edu.org.kz/ru/c/mektep/p/ana-tilimizdi-eshkim-kemsitip-ghatqan-ghoq-mektepte-ush-tilde-bilim-berudi-engizu-ghayly>
5. The Russian language as a factor of cultural and educational integration of society Ser. "Conceptual and linguistic worlds" Volume Issue 11. Rel. Co-editors O.N. Morozova, M.V. Pimenova. St. Petersburg, 2016
6. Nazarbayev, N. A. Social modernization of Kazakhstan: twenty steps to a Society of Universal Labor / N. A. Nazarbayev // Kazakhstanskaya pravda. – 2012. – July 10.
7. Galina Grigoriv Trilingualism as one of the priorities of modern education in 2021 URL: <https://www.nur.kz/family/school/1618075-trekhyazychie-kak-propusk-v-bolshoy-mir/> Access date :0403.2023.

УДК 821

DOI 10.33514/ВК-1694-7711-2023-1(1)-35-42

Качкынбаев Жолдубек

Кыргыз-Түрк Манас университети, түркология багыты, магистрант

Жолдубек Качкынбаев

Кыргызско-Турецкий университет Манас, направление тюркологии, магистрант

Zholdubek Kachkynbaev

Kyrgyz-Turkish University Manas, Department of Turkology, master's student

ӨМҮРБЕК КАРАЕВДИН “КЕҢСЕ” ТЕМАСЫНДАГЫ АҢГЕМЕЛЕРИНЕ

АДАБИЙ АНАЛИЗ

ЛИТЕРАТУРНЫЙ АНАЛИЗ РАССКАЗОВ ОМУРБЕКА КАРАЕВА

НА ТЕМУ «ОФИС»

LITERARY ANALYSIS OF OMURBEK KARAEV'S STORIES

ON THE THEME OF "OFFICE"

Аннотация: Бул эмгекте жазуучу Өмүрбек Караевдин кеңсеге байланыштуу темадагы аңгемелерине адабий анализ жасалат. Анткени бул темадагы чыгармалар бүгүнкү күндө да өз актуалдуулугун жоготпой келет. Бийлик, башкарууга байланыштуу чыгармаларга окурмандар муктаж. Анткени көп жазуучулар бул темаларды калемге ала беришпейт. Андан сырткары Өмүрбек Караевдин чыгармачылыгы боюнча сын-макалаларын жазган адабиятчылар жокко эсе. Бул эмгекте аңгемелерди талдоо менен калемгердин жазуучулук чеберчилигине да анализ жасалат.

Аннотация: В данной работе произведен литературный анализ рассказов писателя Омурбека Караева на тему, связанную с офисом. Потому что работы на эту тему не потеряли своей актуальности и сегодня. Читателям нужны произведения, связанные с управлением. Потому что многие писатели не пишут эти темы. Кроме того, нет писателей, писавших критические статьи о творчестве Омурбека Караева. В данной работе писательское мастерство автора также анализируется путем анализа рассказов.

Abstract: In this work, a literary analysis of the stories of the writer Omurbek Karaev on the topic related to the office is made. Because the works on this topic have not lost their relevance even today. Readers need works related to power and management. Because many writers do not write these topics. In addition, there are no writers who wrote critical articles on Omurbek Karaev's work. In this work, the author's writing skills are also analyzed by analyzing the stories.

Негизги сөздөр: идеялык-көркөмдүк табылгалар, образ маселеси, кеңсе аңгемелери, Өмүрбек Караев

Ключевые слова: Рассказы, идейно-художественные находки, творчество Омурбека Караева

Keywords: Kyrgyz stories, ideological and artistic finds, creativity of Omurbek Karaev

Өмүрбек Караев аңгеме жанрында үзүрлүү эмгектенип келе жаткан күндө да аны адабий чөйрөдөгү инсандар гана тааныбаса, кыргыз элине аңгемечи катары белгилүү деп айтууга болбойт. Муну менен жазуучуну чабал аңгемечи деп айткым келбейт. Болгону анын аңгемелери элге сиңе элек же аны элге тааныта турчу көпүрө да алигиче жакшы болбоду. Менин баамымда Өмүрбек Караев – кыргыз прозасындагы алдыңкы аңгемечилердин бири. Жазуучу филологиялык билим алып, алгачкы аңгемелер жыйнагын 1975-жылы “Бийик Көл” деген аталышта чыгарган. «Шахмат» аттуу аңгемеси орус жана украин тилдерине которулган. Ал 1991-жылы Кыргызстан Улуттук Жазуучулар союзуна мүчө болгон. 2003-жылы анын «Жалгыз болгум келбейт» деген прозалар жыйнагы жылдын мыкты китеби болуп таанылып, Германиянын Мюнхен шаарында өткөн китеп көргөзмөсүнө коюлган. 2005-жылы Айтыш коомдук «Калемгер» адабий клубу жарыялаган жылдын мыкты аңгемелери конкурсунун жеңүүчүсү.

Өмүрбек Караевдин чыгармачылыгы бүгүнкү күнгө чейин окумуштуулар тарабынан жакшы изилдене элек. Адабиятчы К.Абакиров өзүнүн “Ө.Караевдин чыгармаларына сереп” аттуу макаласында: “Адамдардын адамдык жүзүн, жашоо образын жана философиясын баштан аяк ачып берүү максаты роман сындуу кең понарамалуу жанрларга мүнөздүү болсо, аңгемеледе андай мүмкүнчүлүк жок. Муну билген мыкты аңгемечилер бир үзүм турмуш, көнүмүш көрүнгөн адамдык мамилелер жана көз караштар, алардын турмуштун өзүндөгүдөй көп түркүн айкалышы аркылуу роман же повестке ылайыктуу жогоркудай максатты чакан

форматта, үнөмдүү жүзөгө ашырууга умтулушат. Алардын чеберчилиги чоң мазмунду аңгеменин формасына сыйдырууда таасын көрүнөт. Ушул өзгөчөлүктү жакшы түшүнгөн Ө.Караев азыркы кыргыз адабиятындагы мыкты аңгемечилердин бири десек болот. Сюжеттик-композициялык жактан тыкан уюштурулуп, артыкбаш деталдардан, эпизоддордон арытылган, көп сөздүүлүктөн алыс турган, стилдик маданияты толук калыптанган анын аңгемелерин М.Элебаев менен Т.Сыдыкбековдун, М.Гапаров менен А.Саспаевдин жана башкалардын салттарын жаңы өңүттө улаган, аңгеменин улуттук адабиятыбыздагы көрөңгөлүү уюткусунун наркын түшүрбөгөн чыгармалар катары баалаганыбыз абзел” [1, 158-б.] – деген баалуу пикирин жазган.

Ага улай жаш адабияты Жакшылык Ынтымак уулу да Өмүрбек Караевдин “Таймаш” аттуу тандалган аңгемелер жана повесттер жыйнагына анализ жасаган. Бирок ал бүтүн жыйнакка анализ жасап, жазуучунун аңгеме жанрындагы чыгармачылыгына терең кире алган эмес. Болгону аларга үстүртөдөн гана көз жүгүртүп өткөн. Макаласынын аягында төмөнкүдөй тыянакка келет: “Ө.Караевдин кыргыз адабиятынын аңгеме жанрында өзгөчө орду бар экендиги талашсыз. Анын кыска жана нуска жазылган аңгемелеринде кыргыз элинин өткөн кылымдагы жана өлкөбүз эгемендүүлүккө ээ болгон алгачкы жылдарындагы жашоо-турмушу, баалуулуктары, коомдук-саясий абалы элестүү чагылдырылып берилген. Жазуучунун чыгармалары дагы тереңден каралып, бир катар илимий иштин объектиси боло аларын айта кеткибиз келет. Аны менен катар ар бир жазуучу өз чыгармачылыгы аркылуу кыргыз адабий тилинин денгээлин бир баскычка жогору көтөрүп жүрүп отурат. Автордун аңгемелери эне тилибиздин өнүгүшүнө, калыптанашына, жаңы табылгаларга ээ болушуна салым кошкондугу менен да баалуу” (рухЭш сайты 07.05.2020).

Журналист Бекташ Шамшиев Өмүрбек Караевдин «Чек арадагы эски там» аңгемесине карата өзүнүн пикирин жазган. Ал “Өмүрбек Караевдин «Чек арадагы эски там» аңгемеси учурдагы кыргыз коому үчүн өзгөчө маанилүү маселеге арналган. Чек ара көйгөйү – эгемендик заманды ээрчий келген опурталдуу маселе. Андан канча адамдар жапа чеккени, бу балакеттүү мүшкүл эчен өмүрлөрдү жалп өчүргөнү, мурдагы заманда ойго келбес маселе постсоветтик Борбор Азия калктарын кантип өкчөп жатканы элдин баарына дайын. Жазуучу олуттуу теманын сырт көздөн далдаа көп кырдуу, көп сырдуу өңүтүн эки муундун өкүлүнүн турмушу аркылуу ынанымдуу ачып берген” – деген тыянак чыгарат. Бул жерде контрабанда тууралуу да көп козголуп, бирок ал маселе кенен-кесири сөзгө алынбай, Бекташ Шамшиевдин анализдеринде болгону чыгармада козголгон проблемаларга жалпы көз чаптырылат (https://www.azattyk.org/a/the_novel_kyrgyz_writer_omurbek_karaev_chek_arada_gy_eski_tam/30170530.html, 2022).

Бул макалада Өмүрбек Караевдин башкаруу, бийлик менен элдин ортосундагы мамиле, кеңседеги жашоого байланышкан аңгемелерине анализ жасоого аракет кылабыз. Автор, бул жааттагы чындыкты канчалык денгээлде ачып көрсөтө алган чеберчилигине баам салынат. Башка аңгемечилердин изденүүлөрүнө баам салсак, аларда Өмүрбек Караев сыяктуу кеңседеги жашоону кеңири калемге алган эмес. Караев – башкаруу дүйнөсүндөгү окуяларды жазган калемгерлердин бирден бири десек да болот. Анткени жазуучу өзү да ал чөйрөдөн чыккан. Ошондуктан бийлик психологиясын жакшы билет. Бул макаланын максаты Өмүрбек Караевдин аңгемелеринин көркөм-эстетикалык өзгөчөлүктөрүнө сереп салып, корутунду чыгаруу.

Негизги бөлүм

Өмүрбек Караевдин “Куу чирендин өлүмү” аттуу аңгемесинде жер сатык үйлөрдү каттай турган мекемеде иштеген Сарыгул аттуу текебер кызматкердин тагдыры баяндалат. Сарыгулдун кызматы анча даражалуу болбосо да, кагаздар анын элегинен өтмөйүнчө мүдүргө кирчү эмес. Ошондуктан анын корс мүнөзүн билгендер ага жагалданып, жасакерленип турчу. Бул көрүнүш Сарыгулга майдай жагып, ого бетер чамгарактап калат. Автор аны “Ал өмүрүндө бир да жолу бирөөнү документтериң толук экен, үй-мүлкүндү каттай берсең болот деп көңүл жылыткан жан эмес. Документ колуна тиер менен дароо өңү-башы бузулуп, кабак-кашы бүркөлө түшөт, колуна тийген кагаздарды иретсиз барактап, анан ойго келбеген суроолорду жаадыра баштайт”[2, 47] – деп сүрөттөйт. Сарыгул алдына келген кишилердин баарын эле “кагаздарыңды ырастап кел” деп жолго салат. Кыскасы, документ алууга келгендер андан заарканып турат.

Бир күнү анын иш кеңсесине сулууча келген жаш келин келет. Сарыгул адатынча “кагаздарың толук эмес” деп аны жолго салат. Эртеси келин кайра келет. Сарыгул бу жолу бир шылтоо табат. Келин айласы кеткенде столдун үстүндөгү кагаздардын астына конвертин жымыра салат. Автор дал ушул жерден Сарыгулдун мурун-кийин ыңгайы келсе пара алып жүргөнүн, бирок сагызгандай сак экенин эскертип өтөт. Бирок бул маалда сырттан кимдер бирөө өз арызы менен күтүүсүз кыйкырып кирсе, Сарыгул өзүн жоготуп кулап түшөт. Опуртопур болуп, Сарыгул эсине келгенче келин акырын конвертин алып чыгып кетет. Ошол күндүн эртеси Сарыгул баягы келинде дагы бир жолугат. Кеч болуп кеткендиктен келин Сарыгулду өзүнүн унаасы менен жеткирип коёрун айтат. Бирок Сарыгулдун оюна түрдүү жаман нерселер келип, ойлонуп турган маалда келин унаасын айдап кетет. Жыл айланбай Сарыгул пенсияга чыгып, үйдө отуруп калат. Анан бир күнү өзү мурун иштеген мекемеге барып документ алууга мажбур болот. Ал жерден мурун ага тиш кайрап жүргөндөр кезек бербей, аны уятка калтырышты. Сарыгулдун кезеги келген учурда баягы өзү отурган бөлмөгө кирет. Ал жерде отурган аял мурдагы иши бүтпөй калган келин болуп чыгат. Аял “кагаздарыңды ырастап кел” деп аны жолго салат. Ошондо Сарыгул мурун кагаз алуу үчүн келгендерге жасаган мамилесин эстеп башын мыкчыйт. Өлгүсү келет. Аны көчөдөн көргөндөр да мазактап өтүшөт. Автор анын ошол учурдагы психологиялык абалын, капалангандыгын, жасаган иштерине өкүнгөндүгүн сүрөттөгөн. Азапка баткан Сарыгул үйүнө келер менен көз жумат.

Автор бул аңгемесинде жакшылык менен жамандык акыры адамдын өзүнө кайтып келет деген маанини берген. Чындап эле коомдо Сарыгул сыяктуу каармандар жок эмес. Жазуучу чыгармада диалогдор аркылуу ошол абалды окурманга дааны жеткире билген. Кеңседеги аураны да окурман сезе алат. Аңгемеде артык баш окуялар да баяндалбайт. Локанизм мыйзамы сакталган. Жазуу көтөргөн проблема актуалдуулугун жоготпойт.

“Сезимдеги козголоң” аңгемесинде да кызматы бар адамдардын жөнөкөй жарандарга болгон мамилеси сүрөттөлөт. Автор бул аңгемеси аркылуу адамдардын кайдыгерлиги, кенебестиги жана куулугу тууралуу айткысы келген. Аңгеменин аты айтып тургандай эле, бул чыгарманы окуп жаткан адамдын сезимдери козголот. Ыйлайт, ачууланат. Аңгеменин баш каарманы – Мамбет аксакал. Ал Улуу Ата Мекендик согуштун ардагери. Аңгеме Мамбеттин аскер комиссариатына барышы менен башталат. Ал жерден Ооган жергесинде согуш чыкканын айтып, Советтик армияда кызмат өтөгөн жалгыз баласын кайтарып алууну өтүнөт. Бирок комиссар мыйзам баарына бирдей экендигин айтып, сунуштаган парасына да макул болбой карыяны жолго салат. Мамбет мурун согушка катышып, бир бутунан

ажыраган. Ал согуштун кандай алаамат экендигин билет. Тилегин ит каап үйүн көздөй бара жатып, төмөнкүдөй ойго чөгөт: “Бу саясатчыларың деле эки сүйлөгөн бейооба немелер окшойт. Болбосо, элге кайрылса эле тынчтык, бейкутчулук деп тилдери буудай кууруйт, иш жүзүндө башка. Кийинки мезгилдерде аларга эч кандай ишеним болбой калды” [2, 81]. Автор фронттогу кандуу күндөрүн эстетип, согуш деген эмне экендигин окурмандарынын эсине салат.

Кийинки күнү Мамбет абышканын үйүнө автобус токтоп, аскерлер ичинен цинк капталган табыпты алып чыгышат. Ошол учурда ал уулунан ажыраганын билип, ботодой боздоп, эс-учунан танат. Ээсине келген маалда ага көңүл айтуу үчүн келген шаардын биринчи катчысына, аскер комиссарына “Кан ичерлер” деп жаалданып кайкырат.

Убакыттын өтүшү менен Мамбеттин ызасы сууп, тагдырга аргасыз моюн суна баштайт. Күндөрдүн биринде биринчи катчы Мамбетти өзүнө чакырат. Мамбет кечирим сурайт го деп ойлойт. Бирок биринчи катчы жакында чоң жыйын боло турганын, Ооган жеринде жан берген азаматтын атасы катары жыйында сөз сүйлөөнү өтүнөт. Мамбет аргасыздан макул болот. Жыйында биринчи катчы жасакерленип сүйлөгөндөн кийин кезек Мамбет абышкага өтөт. Ошол учурда ал “Менин түшүнүгүмдө Совет аскерлеринин Ооган жерине кирип барышы туура эмес, маскаралык иш экендигин айткым келет” деп оюндагысын ачык айтып, биринчи катчыны элдин көзүнчө шерменде кылат. Чогулган эл абышка биринчи катчынын ишин ачык сындап жатканда коштоп турат. Автор диалог аркылуу залда айтылган кептердин баарын ачып берет. Трибунадан Мамбет абышка менен куу чирендер эл алдында кайым айтышат. Ал эки жүздүү куу чирендерди шерменде кылат. Аңгеме карыянын “Алдагы кызыл трибунанын алдында миндеген күнөөсүз адамдардын сөөгү жатат. Менин уулумдун сөөгү да ошонун астында. Канча жылдан бери тизеңерден канга батып жазыксыз адамдардын сөөгүн тебелеп турасыңар. Шашпагыла, силерге да кезек келет!” [2, 94] – деген сөзү менен жыйынтыкталат. Бул алдыда дагы күрөш жүрө тургандыгынан кабар берет.

Автор жөнөкөй элди өз тилинде, аткаминерлерди өз тилинде сүйлөтө алган. Аңгемеден канчалык уят болуп жатса да кылыктарын моюнга албаган башчыларды көрүүгө болот. Бул саясатчыларда бар касиет. Чыгармадан саясатчыларга болгон ушунча жек көрүүнү байкайбыз. Автор башчыларды биротоло терс каарман катары көрсөтүп салган. Чын-чынына келгенде алар болгону буйрукту аткаруучулар болгон. Ошол кездеги туура эмес идеологиянын кесепети экенин автор кыйытып кетсе болмок. Ал эми Мамбет карыянын образы тууралуу айтсак, андан тайманбастыкты, өжөрлүктү байкайбыз. Ал баласынын өлүмүнөн кийин чыйралды. Бул жоготуу Мамбет абышканын жашоосун түптамыры менен өзгөрттү.

“Кресло” – Өмүрбек Караевдин сатиралык аңгемеси. Ал чындыкты күлкү менен берүүгө аракет кылган. Аңгемеден кызматтык орун, кресло жана анын табияты тууралуу сөз болот. Автор жансызга жан киргизип, аларды адам катары “Биз креслор дүйнөдө өзгөчө жаралган буюмбуз. Бизди жөнөкөй адамдар сатып ала алышпайт. Бизди акчалары көп, көпөстөр алышат. Бийлигине чиренген куу чирендер каалагандай алмаштырышат. Анан сатылып кеткен креслор кулак укпаган, көз көрбөгөн окуяларга туш болушат. Аны барганда көрөсүңөр” [2, 139] – деп сүйлөтөт. Аңгеме креслосуна жаңы отурган жетекчини сүрөттөө менен башталат. Алгачкы жыйналышта жаңы жетекчи кабагын түйүп: “Мени жаш бала деп ойлобогула. Мен жаш болсом да көптү көргөнүм, түркүн адамдар менен

жолугушкам, силер мен көргөн-билгендердин бирин да көрө элексиңер, билимиңер тайкы, терең ойлоно албайсыңар. Ошондуктан, биринчи күндөн тартып жумушту кандай иштеш керек экендигин менден үйрөнгүлө” [140] – дейт. Ал көпкө дейре акылдуу сөздөрүн айтты. Ал эми кызматкерлер мурунку жетекчилеринин айткандарын кайталап угуп жатышты. Аягында кызматкерлерине суроо узатса, бир илмийген сары жигит тура калып, “айлыкты качан көтөрөсүңөр” дейт. Жетекчи буркан-шаркан түшүп, эч нерсе жасабай туруп акча сурайсың деп тилдейт. Ага катар бир-эки күлкүнү келтирген суроону кайра берип, үстөкө-босток тил угат. Бул аралыкта кресло кандайдыр бир үнү угулбас, жан билбеген касиет менен дүкөндөгү креслорго кабар жиберет: “Мен силерге күбөлөндүрөм, ырасында эле биз заңгыраган бөлмөгө коюлуп үстүбүзгө чоң чиновник отурар менен зоболонуу буюмга айланат экенбиз. Мындай күлкүлүү сыйда сыны жок көнүмүш окуяга силер да туш болосуңар. Күтө тургула” [2, 142].

Арадан алты ай өткөндөн кийин революция болуп, кыйратам деген жетекчи да ордуна качып жоголот. Креслону бош калтырбай баягы илмийген сары жигит ээлейт. Ал тактакыр өзгөрүлүп, “Бүгүндөн баштап бул жерде революциянын талабына ылайык иш жүргүзүлөт. Эч кимиңер өзүм билемчилик кылып ар кандай сөздөрдү сүйлөп тантырабайсыңар” – дейт. Ал өз кол алдындагыларга кыйын болуп жаткан учурда бөлмөгө эки эркек, бир аял кирип келет. Аларды көргөн сары жигиттин жүрөгү оозуна тыгылат. Көп өтпөй бири өздөрүн Убактылуу Өкмөттүн кишилерибиз деп тааныштырып, жетекчилик кызматка расмий түрдө Жыртыкбашева Жайнагүл дайындалганын айтат. Илмийген сары жигит өз таламын талашуунун ордуна креслону бошотуп берет.

Жаңы жетекчи мурунку жетекчилер айткан сөздөрдү кайталады. Бөлмөдө отургандар тойдук деле ошондой жыйындарга дешип чыгып кетишет. Жетекчи “Жаңы кресло сатып келгиле, тезинен сатып келгиле!” – деген боюнча калат. Автор аңгемени “Ошентип бир креслонун өмүрү бүттү. Бирок анын калган өмүрү сатыкта турган башка креслорго өттү. Ошону менен кара креслор бул турмушта түбөлүктүү, зарылчылыгы бар буюм экендигин дагы бир жолу айкындап компоюп калышты. Анан да кресло чыгарган завод эч качан банкрот болбой тургандыгы ынанымдуу болду, анткени дүйнөдө куу чирендер менен көпөстөр жашап турганда кара креслор ар дайым керек экен” [2, 145] – деп жыйынтыктайт.

Автор чыгармада берейин деген оюн так бере алган. Окуя узун баяндалып окурманды жүдөтпөйт. Жетекчилердин образын сүйлөө манерасы аркылуу ачып берген. Кресло бул болгону бир буюм. Ал эскирип акыры жок болот. Бул кыска аңгемеден көп нерсени табууга болот. Эч ким өмүр бою креслосун кучактап калбайт. Бир жагынан алып караганда чыгармадан креслону адамга салыштырууга болот. Адамдын тагдыры кудум ушу кресло сыяктуу. Качан өз убактысы бүткөндө жок болот. Бирок артынан орун басарын таштап, тукумун калтырат.

Өмүрбек Караевдин “Эки тагдыр” аңгемесинде эки башка дүйнөдө жашаган адамдардын ички дүйнөсү тууралуу сөз болот. Анын бири мамлекеттик кызматкер болсо, экинчиси көчөдөгү селсаяк. Автор аларга өзүнчө ат берген эмес, бирин “чапжаак чиновник” десе, экинчисин “көчө адамы” деп атайт. Калемгер эки каарманын жашоосун өз-өзүнчө сүрөттөйт. Галстук тагынган чиновник өзү иштеген 5 кабаттуу имараттын терезесинен ити менен бактын түбүндө отурган селсаякты карап турат. Күндөрдүн биринде элдин бийликке нааразычылыгы күчөй баштайт. Жогору жактан буйрук болгондуктан чиновник жумушта

нөөмөткө калат. Күүгүмдө сыртка чыгып, шектенгендиктен көчө адамы жашаган подвалга кирип көрүүнү чечет. Кирер менен сасык жыт мурдун өрдөп өтөт. Борс-борс этип ит үрөт. Цементтин үстүнө картон кагаздарды төшөп жаткан кишини көрүп чыгып кетет.

Жамгырлуу күндө чиновник иштен чыгып бара жатып иттин үргөнүн угат. Ит үргөн жакты карап, кишинин жерде жатканын байкайт. Анын ичимдик ичпей турганын билип, жүрөгү кармап калган го деп жоромолдойт. Чиновник сак болгондуктан жардам бербейт. Тергөөгө сүйрөйт деп милицияга да кабар бербестен көпкө тиктеп турат. Бирок ит дагы болсо адамга адамга жардам берип жатканын көрүп таңыркайт. Жаңы бийликтин келиши менен чиновник дагы ээлеген кызматынан бошоп калат. Жумуштан чыгып бара жатып дүкөндөн арак ичет. Бирок баягы сасыган подвалдан ойгонот. Ал жерден баягы селсаякты көрүп сүйүнүп кетет. Ал сыр бербестен туруп, “жай жерден жолугушуп калсак жеке отуруп сүйлөшөбүз” деп чыгып кетет.

Автор эки каармандын тең аракетин, жашоосун терең ачып берүүгө аракет кылган. Экөөндө эки башка мүнөз бар. Бул аңгемедө чиновниктердин жашоосу жомок деп сүрөттөлбөйт. Тескеринче, кечке эле үйүлгөн кагаздар менен иштешет деп ишинин терс тараптарын да ачып берген. Аны менен катар чиновникти муздак кандуу, ташбоор адам катары көрсөтөт. Ал эми селсаякты чыныгы адам катары сүрөттөйт. Аңгеменин финалында экөөнүн жашоосу кайсы бир денгээлде теңеле түшөт. Ошол учурда көчө адамы чыныгы адам экендигин далилдейт. Жазуучу кайсы бир учурда бийикте турган адам бир заматта жерге түшүп калышы мүмкүн экендигин көрсөткөн. Мунун аркасында адамкерчилик деген маселе жатат. Автор берейин деген нерсесин кагазга оробой ачык берген. Бул аңгеменин маанисин башталгыч класстын окуучусу да окуп түшүнө алат. Окуя кыска жана таасирдүү сүрөттөлгөн. Бирок эмнегедир жазуучу “чиновник”, “дежурный”, “подвал” деген сыяктуу орус тилинен кирген сөздөрдү жыш колдонгон. Болбосо бул сөздөрдүн кыргызча эквиваленти бар.

Корутунду

Кеңседеги атмосфера, мамиле, кагаздар жана тажатма жумуштардын картинасын автор жетишерлик денгээлде көрсөткөн. Башкача айтканда, болуп жаткан окуя менен бирге ал жердеги кырдаалды да көрө алабыз. Аңгемелерди окуп жаткан маалда андагы окуялар тааныш болгондуктан көзгө тартылат. Ойдон чыгарылып сүрөттөлгөн эч нерсе жок. Ал болгону чындыкты көркөм чагылдырган. Өмүрбек Караевдин артыкчылыгы, ал өз чыгармаларында диалогдорду мыкты колдонушунда десек болот. Окуяны узун кылып баяндап отурбастан, диалог аркылуу дагы да таасирдүү бере алат. Образды ачып берүү жагынан жакшы деп айтууга болот. Анткени ар бир карманын белгилүү бир денгээлде образын көрө алабыз. Чыгармаларын окуган адам ойго кептелип калат деп айтууга болбойт. Анткени ал берейин деген оюн катпай, ачык жазат. Аңгемелеринин маанисин башталгыч класстын окуучулары окуса деле түшүнөт. Жөнөкөй, түшүнүктүү тил менен жазылган. Бирок жазуучу сөз издөө жагынан чабал. Башка жазуучулар сөздүктөрдү тытып, чыгармаларына өзгөчө сөз издесе, Ө. Караев антип убараланбайт. Керектүү жерге орус же чет тилдеги сөздөрдү колдонот. Анын чыгармаларында фразеологизм, макал-ылакаптар жокко эсе. Сюжеттик-композициялык жактан мүчүлүштүктөрү жок болсо да, көркөм-эстетикалык жактан бир аз аксаганы даана байкалып турат. Бирок чыгармалары аңгеме жанрынын табиятына дал келет. Артык баш окуялар, каармандар жок. Берейин деген ойду узакка созбостон жеткире алат. Аны менен катар чыгармаларында козгогон проблемалар актуалдуу.

Колдонулган адабияттар:

1. Абакиров. К. (2016), Ала-Тоо журналы, №11 саны, Бишкек;
2. Караев Ө., (2015), “Таймаш” жыйнагы, Бишкек;
3. Бекташ Шамшиев, (2022), Чек арадагы үй, https://www.azattyk.org/a/the_novel_kyrgyz_writer_omurbek_karaev_chek_aradagy_eski_tam/30170530.html;
4. Жакшылык Ынтымык уулу, (2020), Караевдин аңгемелерине анализ, <http://www.ruhesh.kg/ky/category/show/news/442/karaevdin-angemelerine-adabiy-analiz>.

References:

1. Abakirova. K. (2016), journal- - Llp, No. 11, Bishkek;
2. U. Karaeva., (2015), collection "taymash", Bishkek;
3. Bektash Shamshiev, (2022), house on the border, https://www.azattyk.org/a/the_novel_kyrgyz_writer_omurbek_karaev_chek_aradagy_eski_tam/30170530.html;
4. The Virtue of Yntymyk uulu, (2020), analysis of Karayev's stories, <http://www.ruhesh.kg/ky/category/show/news/442/karaevdin-angemelerine-adabiy-analiz> .

УДК 82-8(575.2)

DOI 10.33514/ВК-1694-7711-2023-1(1)-42-45

Нусубалиева Г.

Талас райондук билим берүү бөлүмү, методист

Нусубалиева Г.

Таласский районный отдел образования, методист

Nusubalieva G.

Talas District Department of Education, Methodist

“МАНАС” ЭПОСУНДАГЫ КАНЫКЕЙДИН КАСИЕТИ

(Жүсүп Мамайдын варианты боюнча)

БЛАГОДАТНОЕ ДОСТОИНСТВО КАНЫКЕЯ В ЭПОСЕ "МАНАС"

(по версии Жусупа Мамаю)

CHARACTERISTICS OF KANIKEY IN THE EPOS "MANAS"

(according to Jusup Mamai)

Аннотация: Макалада “Манас” эпосундагы башкы каарман Каныкейдин касиети, кыргыз кыз-келиндерине тийиштүү адептик, ыйман-ынсап сапаттары жөнүндө баяндалат.

Аннотация: В статье повествуется о нравственных, духовно-человеческих качествах присущих кыргызским девушкам и невесткам, которые были свойственны человеческим качествам главной героини Каныкей в эпосе “Манас”.

Abstract: Article recounts about moral and human qualities, natural to girls and daughters-in-law of Kyrgyzstan, which were typical for main female character Kanykey in epic “Manas”.

Негизги сөздөр: Манас, Каныкей, ыйман, адеп, баатыр, эпос, касиет.